

י י ר י ש ע

פעם מער צייטונג

די ערשטע בלאטט ערשיינט דריימאל וואכענטליך...

אויף דיעזע צייטונג האבן און יעדן טאג פרעזומירירען...

Nr. 84, צעהנטער יאהרונג, Pest, den 19. Juli 1878.

אלוה פריעדען!

דורך דען קאנגרעס איזט אלאז דער פריעדען-דען וועדער הערענשטעללט ווארדען - זאזע-ניסטעס פערקוינדען עס אלע אמטליכע ציי-טונגען...

וואהל זינד אלע ווייניש דער אפשענליכען מיינונג ניכט בעפריעדנט, וואהל איזט דיא אריע-טאלישע אנגעלעהנעניש ניכט זא גרינדליך גע-ארדנטע וויא מאן ערווארטעט האט: אבער דער קאנגרעס וואללט פארלייבט נור די רויסע-טירקישע פריעדעס-פערטראג פאן סאן שטעפא-נא מיט דען אינטערעססען אונד אנשפריכען דער איבריגען איראפעאישען מעכטע אונד מיט דעם פריהערען פארזוהר פערטראגע און איניקלאנג ברינגען דיא אונד איזט איינסטוויילען איך ער-הייבט ווארדען!

וויא וואללט ניין גערנע גלויבען, דאס מאן יעצט און איראפעא דעס קריגעניש מידע איזט, אינד דאס ער דעם פעסטע וויללע דער שטאאטע-מענגער וויא, דען פריעדען צו ערהאלטען; אבער דיא פערשידענען פאלקער אין דער טירקיא ווערדען ניכט זאבאלד דיא רוחע איינטרעטען לאס-סען, דער אויפשטאנד וויערט דארט נאך אטמער פארט, אונד זאגאר אינזערע ארמעען, וועלכע באלד אין באסיסן אינד איך דיא הערענעאויגט אייניקע ווערדען, מאכען זיך דארויף געפאסט, דאס איך העט אונד דא מיט דען אויפשטענדישען אינד רעוואלוציאנערען איינען קאמפף צו בעשטע-הען האבען ווערדען. נאך האט דיא טירקיא קיינע געארדנטע רעגירונג, דער סולטאן האט נאך נאר זעהר פילע פערשווארענע געגען זיך נאך וועגן דיא טירקישע רעגירונג, אונד אירונג ניכט זא הערשטעללען ווירד, וויא זיא דער קאנגרעס בעשלאסען האט, דאן קאנן מאן זיך אויף איינען נייען קאמפף מיט דער טירקישע רעגירונג אונד מיט דעם פאלקע געפאסט מאכען.

אללעס הענגט יעצט דאהער פאן דער רוחע אינד אירונג אין דער טירקיא אב, ווירד דיא טירקיא דיא קאנגרעס-בעשליסע פויגסליך בעפאלגען אינד אויספירען, דאן האט זיך זיך פאר איינעם צווייטען רויסישען אנגריפפע ניכט צו פירבעטען, אינטער דען איראפעאישען מעכטען העררשט יעצט דאס בעטטע איינפערשטענעניס ענלאנג אינד עסטערייכ-אונגאר, געהן האנד אין האנד צום שיטצע דער טירקיא, ענלאנג זעטצט זיך פעסט און צופיעהן עסטערייכ-אינאן בעזעצט באסיסען אינד דיא הערענעאויגט, אינד דארויף זינד דען רויסישען איינען סלאווישען אנגריפ-פען אויף דיא טירקישע צוויי שטארקע רעגעל פארזעטצט ווארדען.

אויף דיא פראגע ווער דאך אויף דעם קאנ-גרעסע אויסגעטראטעט אונד אללעס איינגעקא-מען לאסט זיך נור זא פילע אנטווארטען, דאס

יעמאנד אללעס איינגעקאממען האט. רוסלאנד האט וואהל פיר דיא סלאווישען איינזאהער אין דער טירקיא דיא אויסנאמיגע פערשטעטע עס האט דיא אונבאהענגיקייט עטריבענס אונד מאן-טענענדיגס פערזארהאכט עס האט בעסאראביע אונד דען נאדדליכען שטריך דער אויאטישען טיר-קיא מיט ארדאהאן, קארס אונד באסיס בעקאט-מען; אבער מאן האט איהם דאך אויף דעם קאנ-גרעסע פאם פריהערען פריעדעס-פערטראגע זא סאן שטעפאנא פילעלע אונד ענלאנגעלע. נאמענט-ליך ענלאנג האט אן דעם פריעדעס-פערטראגע פאן סאן שטעפאנא זעהר בעדייטענדע גענדרונגען פארזעטצט ווארדען, דיא טירקיא איזט ניכט זא פערקריצט ווארדען, וויא עס רוסלאנד ווינשטע, איין גראסעס נעביעט, דאס פאן רוסלאנד אין הע-דען האטטע, ווארדען דעם סולטאן ווידער צוריק-געבען, אונד דיא פעסטקייט אונד אונבאהע-ניקייט דער טירקיא זינד ווייטער געזעכערט וואר-דען. דיא אונבערעכטיגטען רויסישען פארדרינגען אונד אללע אוינגערעכטען פויגסע פאם פריעדע-דעס-פערטראגע צו סאן שטעפאנא ווארדען פער-ווארפען. צוויי דריטטעל פאן בולגאריען זינד ווידער אינטער טירקישע הערשאפט געשטעללט ווארדען, אונד זעלבסט דאס נייע קליינע סלא-ווישע פריסטענעניס נאדד-בולגאריען ווירד ניכט אינטער רויסישעם איינפלוסע פערבלייבען, דיא היער אויך דיא איראפעאישע קאמסיסאן היינט-צורעדען האט. אים פערטראגע פאן סאן שטע-פאנא האט זיך רוסלאנד פאן דער טירקיא איינע אוינגעהייערע קריגענישענשעדיגונגעס-מעסע פער-שרייבען לאססען, אינד דא דיא טירקיא קיין געלד האט, זא וואללטע רוסלאנד זיין גראסעס טירק-ישע נעביעט אלס פאנדא רייכטען; אבער נאך דעם קאנגרעס-בעשליסע דארף רוסלאנד קיין טירקישעס נעביעט אלס פאנדא נעהמען, אונד דארף מיט דער איינזארייבונג דער קריגענישענשעדיגונגעס-געלדער קיין פאררעכט פאר אנדערען גלויבערען האבען. צויערשט מיט דיא טירקיא איז פילעלע שולדען בעזאהאלען, דיא זיא פאר דעם קריגעניש דורך אנליהען ענטמאכט, אינד דאן ערשט קאנן דיא רויסען און רוסלאנד קאממען, דאזייס פאלגט, דאס דיא טירקיא ציר צאהלונג איינער קריגעניש-ענשעדיגונג ניכט פערשפליכטעט ווערדען קאנן, זא לאנגע ניכט דיא אנשפריכע דער אנדערען גלויבער בעפריעדעניש זינד, דיא צאהלונג דויערע קריגענישענשעדיגונג און רוסלאנד איזט אלאז ביז אויף דען לעצטען קאנסטאנטינאפלער מארקט פערשאכען ווארדען, אויף דעם שוואצען מערער אינד זעלבסט אין דעם האפען דער נייען רויסישען זעע-שטארק באסיס דארף רוסלאנד ווייטער קיינע קריגעניש-שיפע האבען! אין דעם פערטראגע פאן סאן שטעפאנא וואר אויך דיא טירקישע שטארק באאיזד אין אויען און רוסלאנד פערשרייעבען, דארויך העטטע רוסלאנד דיא אנדערעל-שטארקע נאך פערזיען, דיא איבער באאיזד פיהרט, אין הענדען, אבער נאך דעם קאנגרעס-בעשליסע מיט באאיזד דער טירקיא צוריקגעבען ווערדען. - פאן טירקיא האט זאמיט דורך דען קאנגרעס בעדייטענד פילע צוריק-געוואונען, אויסערדעם זינד נאך אויך אויסערהאלב דעם קאנגרעסעס פאן ענלאנג אונד עסטערייכ-אונגארן זאלכע פער-טירקישע פערשלאסען ווארדען, וועלכע צום ווייטע-רען שוועזע דער טירקיא דיענען ווערדען. - יעצט הענגט אלאז אללעס פאן דער טירקיא אב, וויא זיא איהרע פליכטען ערפיללען ווירד.

רומעניען האט בערייט דיא קאנגרעס-בע-בעשליסע, זא דריקענד זיא אויך פיר דאס רויסע-נישע פאלק ערשיינען, אנגעקאממען, אין דער טהראן-רעדע, מיט וועלכער געסטען דער פריסט פאן רומעניען דען רומענישען לאנדטאג געשלאס-סען, הייסט עס: רומעניען ברינגט וואהל גראסע אפפער, אינדעס עס בעסאראביען און רוסלאנד באטריטט אינד דיא וירענ-עסאראביען פריעדע-זעטצע ערהעכט אבער עס מיט זיך דעם פריעדען צו ליעבע פליגען אונד דיא האנגרעס-בעשליסעס אויספירען.

אויסער דיעזען נאכריכטען זינד נאך זייט פארגעסענען פאלגענדע העפעשען היער איי-געטראפפען:

17-טען יולי. דיא טירקישע האנגרעס-דעלעגירטען זינד היער איינגעטראפפען, זיא ווער-דען מיט א זאזע רעפארטירע אללע נאך שוועבענדען פויגסע פערזאיינארען אין בעצען אויף דיא בעזעצונג באסיסענס אונד דער הער-צענאווא.

18-טען יולי. דיא פאן בערלין צו-ריק-דייזענדען טירקישען געזאנדטען פערוויילען נאך איסטער היער אין וועגן, אויס מיט דעם גראסען זעטצען באסיסענס אונד דער הערענעאויגט צו פערדאנערלעך.

17-טען יולי. דיא טירקישע רעגירונג וויל דען פארדרינגען גרייכענלאנדס וועגען איינער נעביעס-ערווייטע-רונג נור אין זעהר בעשיידענעס מאסע נעניגע לייסטען, אויס פאללע גרייכענלאנד דיא פראווייזן העסעסאליען און זיך רויסע וואללטע, ווירד אסמאן פאשא מיט אייניגע רעגירענעמעטען נאך דויער פראווייזן ענטזענדעט ווערדען.

18-טען יולי. מאן מאכט זיך היער אויף איינער טירקיש-גרייכע-שען קריגענישע פאסטעס, גרייכענלאנד פערלאנגט פאן דער טירקיא איין שטיק נעביעט צור פערגראסע-רונג זיינעס רייכעס וואס אבער דיא טירקיא ניכט געבען ווילל. דיא טירקיא מאכט דיא גראסען קריגעניש-סטייגען, און דען גרייכענישען אויסשטע-דישען ענטזענדעטען צו קאנגען, וועגן זיך אלאז דיא אייביגען איראפעאישען מעכטע ניכט רעכטצייטיג דריימישען, דאן איזט דער גרייכ-ביש-טירקישע קריגענישע אונדערמיידליך.

17-טען יולי. דאס מילי-15000 מאנן ווארדען בערייטע ענמלאסען, דיא רעגירונג שריפט דיא אסמאנישע פארבערשינגען אויס דיא דאברודשא אין בעזויסן צו געהמען, וועל-כע רומעניען אלס ענטשעדיגונג פיר בעסארא-ביען ערהאלטען האט!

18-טען יולי. דיא אויב-ער-רעוואלו-ציאן אין זיד-פראנקרייך איזט איינע זעהר ערנסטע, דא זיך אויך דיא אויב-ישע פאן אנדערען לענדער אנשליפען.

18-טען יולי. דיא רויסע-נישע מיניסטער בראציאנע שטירצעט פאם וואנען אונד ווארדע געפערליך בעשעדיגט.

דעם קאמאטאלישען נאָרמאל-שול-פּאַנדעם פּערזינדעט! דיעס היינט זענען ביז צום יאָהרע 1846 וואָרדן. דער נאָמען יודישע שיל-פּאַנדע ווערט אויטווערבריינגליך פּערלאָרען. אלליין דער שטאַט-האַלטער נראָף גאַלובאַוסקן האָט וויערצייט נאָך ביים מיניסטרויאָם ה'ו'ן דען אַנטראָגע-גע-שעללט. דאָס מאָן איז דעזעס געלדע איינע ראַבבינער-שולע גרינדען מאַנע נאָך דעם מיסטער דער פּרעסבורגער ישיב'ה. ו'ו'ר דען שטאַט-האַלטער צו דיעזעס אַנטראָגע וואָנען, איזט ביז אַיף דען הייטיגע טאָג איין געהויבנס געבליע-בייך. אַללענפאַללס איזט עס דיעזעס אַנטראָגע נאָר-פּערדאַנקען. דאָס דיאָ ווען היינט איינע נאָר-מאַל-שאַפּאַנאָר און דער האָהע פּאַן 117000 גילדען צו צווישען. דיאָ ציינען דיעזעס סוממען. דיאָ עטוואַ אַיף 20000 גילדען אַנטוואַכסען וואָרדען ביהער צו אַנטערשטטיצונג איינער געמיינדע-שולען פּערזינדעט. דיעזעס קאָס דאהער וויל דיאָ הער-רען אַבבאָניע אים לאַנדע אַבער דען אַנטער-ריכטס-פּאַל דער צו גרינדענען ראַבבינער-שילע זיך ניכט איינען קאָנטען. דאָס איזט דיאָ ענט-שטאַטונגס-געשיכטע דעם נאַליציש-יודישען נאָר-מאַל-שילפּאַנדעס. אַיך דער אַנטראָגע, דאָס מאָן ביאָ דער רעזערוונג שרוטשע אינלייטע, דיאָ אַנט-דיאָ פּערזינדענע דיעזעס פּאַנדעס און ווען אַבער-געבען ווערען וואָרדען אַהנע קאַמפּ אַנטענאָם-מען. דער דרוטשע פּונקט ווענען שאַפּאַנאָ איינע מאַסטער-געמיינדע-שטאַטוס האָט איינע זעהר לעבאַהאַפּען קאַמפּה הערפּאַרעווערען. דיאָ איינע פּאַטייאַ וואָלטען געליך, דאָס דיעזעס מיסטער-געמיינדע שטאַטוס אללען ווישען געמיינדען נאָ-ליציענס הורף בעהאַרדליכען צו אַנאַנ-אַיפּ-גענאַטהינגס ווערדען מאַנע. דיאָ אנדערע זאַנטע 'דען' : 'עס איזט נומ. דאָס איין מיסטער-געמיינ-דע-שטאַטוס געשאַפּען ווערען, דאָס איינע יענע זע-מינדען, וועלכע פּיר ריזע אונד אַרדענינג זע-זיך אַיף גרינד דיעזעס שטאַטוס קאָנטמיטואַרען קאָנטען; דאָך ווערען עס אַיין געוויסענס-ציוואַנג, וואָלטען מאָן דיעזעס שטאַטוס אַרבענד אַרבענד געמיינדע מיט הילפע דער בעהאַרדע אַיפּאַנאַטע-גען. זיך וואָרדען צום בעשלוסע ערהאַבען, דאָס מאָן וואָהל אים מיסטער-געמיינדע-שטאַטוס שאַפּ-אַינע. דאָך ניכט אַיין זאַלכעס. וועלכעס אַרבענד איינע געמיינדע אַיפּגענאַטהינג ווערדען זאַל-מען. בעצונליך דעם ראַבבינער-געמיינאַרס וואָרדען בעשליסען, איינע זאַלכע לעהר-אַנשטאַלס וואָהל צו ערריכטען, דאָך נור איינער דעם בעשיידענען שטימעל 'בית המדרש' : אַב מאָן און אַנאַל-ציען דאָס עסמינאַר דעסחאַלב וועינער בעקעפּט-

פּען ווירד, וויל עס בלאָס דען שטימעל 'בית המדרש' פּיהרע. דאָס מיט וואָהל נאָך ערסט אַבערוואַרעטע ווערדען. (איינע סינאָגאָגע - זיינען דיעזעס פּאַלענערעם בעריהטע : בעקאַנטליך האָט אַיך היער אַנטער דען ווען איינע, פּרע-נונג שטאַטעפּאַנדען. דאָס דאָס בעהוויאָם-בע-זיטע דער פּאַרטישרוטס-אַרע געלאָנגע-געמיינדע געבליעבען, בראַכטען דיאָ אַרטהאַדאָק-סען אללע געבליעבען אַפּפּער, אום זיך איינע נייע סינאָגאָגע צו ערבווען. היינט נון, אום 11 אַוהר פּאַרטישאַטאָס, שטריגענען דיאָ ווען דער אים ביאָ בעריהטענען סינאָגאָגע פּלאַצליך אַיין, אַבער-הען פּאַן דעם עמפּפּינדליכען שאַרען, דען דיאָ סליינע אַרטהאַדאָקסע געמיינדע ווערדען ערלי-דעט, זינר הורף דיעזען אַנטליקס-פּאַל אַיך מע-הערע מענשען שווער פּערזינדעט וואָרדען. דער גראַסער סחיל דער ביים ביאָ בעשעפּאַנטען אַר-בייטער וואָרדען געליך פּאַן איינעגעגעבען ביאָ-ווערע פּערשיכטע. ביז אַוהר נאָכמיטאָנס וואָרדען בערייטע מעהרערע שווער פּערזינדע-טע אַרבייטער הערויסגעראַבען. דיאָ אַנפאַהל דער פּערזינדענע קאַן נאָך דעם פּעסעטשעלעט ווערדען. דיאָ שולד און ניכט אַנטליקס-פּאַל טראַגט דער ביאָ-אונטערנעמער. עס וואָרדען געמליך זינערצייט זייענעס דער אַרטהאַדאָקסען געמיינדע ווענען אַבערנאָהע דיעזעס בייעס אַיין אַנקורז אַינסגעשרעבען, עס איזט נור נאָטירליך, דאָס דעמיינען ביאָ-מיסטער דיאָ אַיפּפּהרונג דעם בייעס אַיפּפּרעטאָנען וואָרדען דער דענעל-בען פּיר דען 'גערינגעס פּרייז' צו אַבערנע-הען מען ערקלערטע. זיך לויטעט אַיין שפּייכעוואָרט : 'וואָס ביליג איזט. איזט שטייער' אַיך היער בע-ווערעט זיך דיעזעס שפּייכעוואָרט. דער ביאָ-אונטערנעמער וואָלטען נאָטירליך טראַגן דעם ביליגען פּרייזען דאָס עטוואַ. זינענען, דיעס ציעל וואָר אַבער נור דאָרוך עררייכבאַר, דאָס ער דיאָ 'שילעכטעס מאַטעריאַלען' פּיר דען ביאָ פּערזינדעטע. זיך האַבען זיך דיאָ פּאַלגען נור צו פּיר אונד און זעהר טרוינגער וויינע הע-רויסגעשטעללט, דאָ דיאָ סינאָגאָגע נאָך פּאַר פּאַללערוינג מען בייעס אַיפּאָמפּענענעשטירט אונד מעהרערע מענשען שטאַק בעשענדיגעט. דער ביאָ וואָרדען אום 16,000 גילדען אַנטערנעמען. גענען דען ביאָ-מיסטער וואָרדען איינע אונטער-זוכונג איינעלייטעט.

(איינע יודענס פּער פּאַל נונ אַינ זע בע ע בר נע נ.) אים מיהאליפּאַ-לאָ (ויעבענבורגען, אינטער-אַלבענזער קאַמיטאַט)

וויר פּאַלענערעם געמערלעך : אַיין יודע נאָמעס אַראָלף עליאָו אים נאָר-קערעקע אַבערזיעדעלשע הערעהרע אונד זוכעס ביים אַרסט-ריכטער אום דיאָ אַיפּאַנאָהע און דען פּערבאַנד דער פּאַליטי-שען געמיינדע אַיך. דער בעשייד אַיף דיעזעס גע-זיך לויטעטע יעדאָך : דיאָ אַיפּאַנאָהע קאַן ניכט געוועהרט ווערדען, וויל דיאָ אַיפּאַנאָהע עס דאָ-היך ברינגען, דאָס דיאָ ביינען אַין שולדען גערא-טהען אונד גענעליך פּעראַמיטען. די ווערע בע-שייד, דער פּאַן אַרסט-ריכטער אונד דעם נאָטער אינטערצייכעט וואָר, וואָרדען דעם ווען אום מיט-טעראַכט צוגעשעלעט. גלייכצייטיג וואָרדען דער אַנטליקליכע זאַמט אַזעס וויינע אַיף אונד אַיף דע-שטאַ-סע געשלעפּט. געוואַלזאַם אַיף אַינען בערייט שטענדיגענען וואָנען געוואַרפּען. אונד ווייט הוינס אַיפּ אַיפּער דער מאַראַש געבראַכט, וואָ מאָן זעלבע הילפּלאַן אַיף דעם באַרדען ליעדען ליעס. (נון, אַיך זיעבענבורגען ברויכט וואָהל דיאָ גלייכ-שטעלונג דער ווען ניכט ערסט אַיפּגעשפּאַ-צו ווערדען. אונד דאָך וואַנט עס אַיפּ דאַרפּט-ריכטער, זאָ עטוואַס גענען אַינען ווען צו פּער-איבען! האַפּענעמליך דירשטע דער מאַן ניכט לאַנגע מעהר ריכטער זיין.)

(טרוינגע פּער פּאַר ש פּי ע ל צו דען רייכט אַנס - וואָהל ען.) נאָך האַבען דיאָ וואָהלען ניכט בענאַנען, אונד דאָך איזט בערייט ווענען דער וואָהלען בלוט גע-פּלאַסען. אַיך דיאָ אַרעטע ענטוואַרעלעט זיך גע-ליך צווישען דער פּערזינדעט אונד דער לינגקע-פּאַטייאַ אַיין זאַלכער הייסער קאַמפּה, דאָס 15 שווער פּערזינדעטע אַינס שפּייטאַל געבראַכט ווערדען מיסטען, אַיך דער פּרעזידענט דער רע-זערוונגס-פּאַטייאַ ערהעלטע געמיינדעלעכע פּרע-וואַהרשיינליך ווירד דערזעלבע היעפּער אַיין אַר-דענס-באַנן ערהאַלטען, אום זינען וואָרדען פּער-בינדען צו קאַנען.

(איינע אַיפּ ער אַר דע נט ל י בע פּר ע כ ה י ט) אַיין נאָלדאַרבייטער-גע-זעלע וואָרדען זינגעס אַיין בערלין ערווישט, אַלס ער בעזען פּלאַקאָטע אַנקלעבען וואָלטען, וועלכע בלאָס פּאַלענערע וואָרטע עמטהעילען : 'קאַזער ווילהעלם איזט וועדער הערענשטעללט! מאַנע זיך וועדער אַיין נייע מאַרדען און אַהע זיך גליק צו ערבווען. דער זינער מענש' דער קיי 18 אַר-אַלט זיך דירפּע, וואָרדען נאָטירליך זאַפּאַרטע-גרייפּען אונד פּערהאַטעט. עס ווירד אַהעס נונ-מעהר דיאָ לויט צו אַינער זאַלכע פּרעכעוויט פּיר לאַנגע גרינדליך פּערינען!

(דיאָ אַר ע מ ר ק י א אַיף דעם קאַנערעס ע.) דער קאַנגרעס האַט

זיך וויל דיאָ ליעבע דעם קינדע צום פּאַטער, אונד דיאָ ווירד זיך נאָך פּיינען, דאָס אַיך דען געלעבעכען פּערלאָ-דען דאָס אַבער דען פּאַטער געפּינדען!

ניין! אונד טרויערמאַל ניין! דאָס דאָך ניכט געשענען! אַיך דאָך אַהר ניכט זאָנען, דאָס דיאָ אַיין אַנזעהענדיגע קינד איזט. דיאָ אַנטליקליכע סינגט, אַהרע שופּטער ווערען טוט אַהרע (געמליך מיט אַרדענינגעס) פּאַטער פּערינאָהעטע געווענען, אונד אַהר פּאַטער ווערען שאָן געלעבט פּאַטער. - וויא ווערען עס זיך, זיך מאָן מיך אַהר אַרדענינגעס איינען העראַכטענען ווערען, ווען ניכט אַהר ביינענען קאַנטען אַיך, וויא ווערען ליעבע ניכט ווירדען. דאָס אַיך פּאַן זעלכעס דאָס פּערהעלעטעס מיט מיר אַבכריכע?

אונד וואָס העכטען דיאָ דאָס ערריכטע אונד ווען זיך ענדליך דאָך אַהרע שופּטער הייראַשען זאַל-מען? פּיר דיאָ שופּטער זינר דיאָ צו נומ - פּיר דיאָ פּאַט-טער ניכט! - אַבער, בעסער פּיינר! וואָרויס זאַלשען דיאָ ניכט פּאַך אַרדענינגען דיאָ וואָהרדייט זאָנען! עס האָט זיך פּאַן אַינמאַל אַיין זאַלכע פּאַל עראַיינעט! דיאָ אַהרען מיט אַהרע שופּטער אַיין פּערהעלעטעס האַכטען, דיאָ וואָלטען אַיף אַהרע שופּטער אַיך הייראַשען נור וואָרדען דיאָ דאָן פּאַן אַהרען געוויבט אַהנע דאָס דיאָ דיאָ וואָהרדייט זאָנען, אונד אַהרע אַהר אַיך זאָנען, דאָס לעט אַהרען געליבעטען פּיר פּאַטער געשאַלטען וועהאַלכע דיאָ נאָכער, אום זיך אונד אַהר קינד ערהאַלטען צו קאַנען, מינען רייכע אַנפּע-פּעלשלאַן הייראַשעט.

ניכטען נאָכריכט איבערזיינען! אַהרענינגען (אונד ווילליאַם) דאָס דירשען דיאָ נאָך ניכט פּאַן! אַהרע שופּטער דאָך ניכט וויסטען, דאָס דער געוויסנשאַפּטלעך גענענענען אַהרע ווענער, ליעבע דערזעלבע בענאַמיין זיין. דער דאָ ערסטע ליעבע פּער-טעמסען אונד זיך אַהרע אונד זינגען פּאַטער פּערינעטע ווירדען דיאָ יעצטע ביאָ ווינעס וועדערפּינדען איינע פּיינע האַכען, נאָכדעם דיעס אַיף אַינע זאַלכע וויינע געשענען אַיף? ווירדען דיאָ גלייכען, דאָס ער דיאָ נאָך ליעבע? - וועלכען אַינדרווק ווירד דאָס אַיף אַהרע שופּטער מאַכען, ווען דיאָ ווייט, דאָס דיעזער צופּאַל אַהרע דען געליעב-טען ריכטע! אַוועקט, מינע נומע אַרדענינגען, מיסטען דיאָ איינען אנדערען הייראַשען - אונד דאָן ערסט ווערדען וויר זענען, אַיף וועלכע וויינע וויר דיאָ ווייטער פּאַנדיגען זאַללען!

אַרדענינגען שופּטעלשע מיט דעם קאַפּט, ווילליאַם גלייכע אַיף אַהרע מינע הערויס צו לעזען, דאָס דיאָ ענד-ליך דאָך אַיף אַינע עתע מיט אַהרע אַינזעלענע ווירדע-ער וואָלטען דיאָ יעצטע אַהרען אַינענען געדאַנקען אַי-בערלאַסען - ער אַיילשע וועדער צו בענאַמיין - אונד היער פּאַנר ער דיאָ קאַנען פּאַנר אַהרע עלפּאַן, וועלכע פּאַר מעהרענען ווענען הורף אַיך גענעדי-גערישען וואָרדע-דיאָ דיאָ אַהרע לויט צו יעצטע צו בענאַמיין הינטראַגען, דיאָ דיאָ אַהרע וויכטיגעס צו עמערדען האַכטען. - אַלס ריענע פּאַנר אַיף יעצטע דען ווילליאַם ערליכע ריעף דיאָ : ווילליאַם! אַיך קענען זיך!

(אַרדענינגען פּאַנר.)

נאָכט אום מיין ציינע, אַיך קאַן דאָס דיעזעס קינדע ניכט אַנען!

וואָ וויל אַיך עס טהון! דיאָ ווירד מיר פּעלייכט ניכט גלייכען? דאָך אַיך דיעזעס איזט צום אַבערלעך! שרייבען דיאָ מיר אַיין סאַר צילען, וואָרוי דיאָ ערקלע-רען, דאָס מיר דאָס רעכטע שטיחליש אַיין, זענעס געהויב-טעס צו בערעכען, אַיך דאָס דיעזעס זיך מיר אלליין בע-קאַנטען איזט. אַיך וויל קינען אנדערען געברויך דאַפּאַן מאַכען. - ווען אַיך עס דרוכאָיס ניכט פּיר נאָטווענדיג האַלטען. -

ווען מיין ביאָ נאָכט מיט איינער ברענגענען קעצע איינען שלאַפענען אַיפּוועקט אונד אַהרע צו ווינקען מיט-צוקאַסען, זאָ פּאַלשע דיעזען בעוואַספּלאַן נאָך, עס וואָר אַיך פּיר ווילליאַם אַיף לויכטע, דען בעשליסען בענאַ-צו פּערלאָקען, דאָס דיעזער אַהרע אַהרע פּאַלגען ווילליאַם פּילשע זיך פּעלייך, אַלס ער דיאָ שיי-בען פּאַן בענאַמיין אַיך הענדען האַכטען, יעצטע אַיף אַר-דיענען זיין! ער אַיילשע צו דערזעלבען אונד שטיחלישע אַהר דיאָ נאָכט ערשטעכט אַיך זעהר שאַגענער אונד צעשליכער וויינע מיט. אַיך קאַן זיך לויכטע בעקען, מיט וועלכען געהאַלען דעם ערשטיגען אונד שרעקענס אַר-דיענען דיעזען ערשטעלונג אַהרעסען. - ווילליאַם גלייכען, דיאָ ווירדען אַיך אַהרעסען פּאַלגען. אַבער פּלאַצליך ריעף דיאָ מיט נאָכטע פּיינע אַיף אַיין : ווילליאַם! דיאָ אַהרע מיר פּעל גענאָכטען. אַבער נאָך מעהר גענעכען! אַיך האַכען מינען פּאַטער - אונד מינען שופּטער האָט אַהרען הערענע-געלייכענען געפּינדען! נאָכטען נאָכט! וויא פּיינע אַיך מיך ווענען דער הויכשלישען פּיינע מינע

פערשידענע נייאנהוימען.

אין גאליציע (א) ענדע פארנימן מאן נאמט האט איר אן לעמבערג אין קלוינער יידישער קאנטרעס זינע בעראטהונגען אבגעהאלטען. פיליך האט דיא פערזאמלונג ניכט דען מיטעל "קאנטרעס" אנטקאסטען, דא דיעזער ביאט דען אפגעהאנגען נור פערשידענע ערצייגען מיטען איבערדיעס וואר דיעזע פערזאמלונג ניכט, וויא זינערצייט היער אן אונארן, פאן דער רעגירונג אינבערזעצן זאנערן בלאם פאן דעם פרויאנט פערצייגען, שומר ישראל, דער בעקאנטליך ניכט בלאם "רעליגיאזע", זאנערן אויך "פאליטישע" צויעקע ערפאלגט. דיא פערזאמלונג נאהם דא הערען דען בעשיידענען מיטעל "געמינדע-מאני" אן דיא פערשידענען געמינדען איהרע פארטער טרעטער צו דיעזער פערזאמלונג נאך לעמבערג ענטזאנען, אום איבער פערשידענע אנטעלע-געהייטען, וועלכע דיא אינטערעסען דער נאלי-צייטען וידענהייט בעראטשעלען, צו בעראטנאר אינבערזעצן צו פאסטען, אינרעסען האבען פיער דענאך אנטפערלאסען, איהרע אלטערעסען צו הייערע געמינדע-מאני צו ענטזענערען עס זינד דיעס דיא געמינדען: בראדן, קראקא, מאריאפאל און פויעטשישל. היערדן ליעס זיך יעדאך דיא פערזאמלונג ניכט איינגעהען, איהרע בעראט-הונגען היעלש אן אים זאאלע דעם לאנדאמאט אב. דאס איז געווען אין ערפיליכעס צייטען פיר דיא האהע שטעללינג, וועלכע דיא ווען אן נאליציען שאן הייטע איינגעהען, דעם אינארשי-יידישען וידענהייט אבליך פאן דער רעגירונג אינבערזעצן, ווארדע בלאם דער זאל דעם קא-מיטאט-וויזעס צור בעראטהונג איינערמיט וועה-הענר דער נאליציש-יידישע געמינדע-מאני זינע בעראטהונג און זאאלע דעם לאנדאמאט אב האלטען קאנטען. דער לעמבערגער פערדינער (די פויעטשיש) דער פריהער היער אן אונארן אן ליפטי-סמ-מיקלוש העהרער וואר, עראפאלע-סע דיא פערזאמלונג אינר זענענע דען "שומר ישראל" פערצייגען, דעסען בעמהונגען עס געלונג-גען דיעזען געמינדע-מאני צו שאנדע צו ברינגען, און פערדינעט ווארדע הערר מ'זעט עס אן וועהלש, אין גרוי, דער 40 איהרע הינדורן אלע פארשטעהער דער יידישען קולמוס-געמינדע אין לעמבערג וורקטען, דיא מייסטען מיגליכער דיע-זער פערזאמלונג זיינען יעדאך ארוואקאטען גע-וועזען צו זיך דיא פיר דען בעקורן דער "פאלע-שען" שפראכע ביא דען בעראטהונג איינמא-

מען, דאס גלייכע וואלטען אויך דיא יידישען ארוואקאטען ביא אום אנשטרעבען, איהרעס זא עס אן לעמבערג געוועהן העסען, ווען דיא בעראטהונגען אים קאנטרעסען נור "אינארשי" שטאטהאפט געוועזען ווערען, היערדן וורדע מאן אללערדינגס אלל זיינען גליקליך דען מינד פערשטאפט האבען, איר דער אינארשישען אדער פאלגישען שפראכע ניכט אן גענייענערעס מאסע מעכטיג, מאן קאם יעדאך, וויא אין פוסט דיא אויך אין לעמבערג פאן איינעם זאלבען געדאנקען בע-טרעפס דער שפראכע צוויקן, אין לעמבערג ווע-דע מאן אן היערדן דען פערדינער (די לא ווע-שטיין, דער דאך דיא איינעמליכע זעלע דעם געמינדע-מאני וואר, פאן יעדער מיטוורקונג ביא דען בעראטהונגען איינבערזעצן האבען, דאס דיעס הען דאך ניכט אהען קאנטען, זאח מאן אלסבאל און, זא קאס עס, דאס דיא בע-ראטהונגען אן דייטשער שפראכע געפיהרט וואר-דען, דיא פערזאמלונג-גענעשענערע ווארען פאלגערע: (1) שאפטיג איינעם שטאטמט פיר דען אלליהיליך אבזוואלטישען געמינדע-מאני. (2) דיא פערזאמלונג דעם אום-נאליציש-יידישען נארמאלשול-פאנרעס. (3) שאפטיג איינעם מיט-טער-שטאטמט פיר דיא איינזעלען געמינדען. (4) דיא ערריכטיגן איינעם ראכטיג-געמינדע-מאני לעמבערגער פונקט האט זאליך איינען שטארם הערפאנערען, דא מאן דען ווידערשטאנד דער צאהלרייכען ארוואקאטען געמינדען נא-ליציעס פארשטען, און אפער טהיליך דער פערזאמלונג ווישטע דאהער, דאס מאן דיע-זען גענעשענערע דיעסמאל נאר ניכט בערהער, זאנערן פיר דען בעסענען געמינדע-מאני פער-שיבע, דאך האט דר לאינעשאן דיעס ניכט צו-געבען וואלען, דא זינער אנויכט נאך אין ראב-נינער-געמינדע און נאליציען נאטהייער זיא, אלס אין דייטשלאנד, פארקרייך אדער אינארן, ער זאנטע אנטער אונדערס, "מינע הערערן" ווע-האבען נור איינען פיינד, דאס זינד דיא "חסידים", אום דיא "חסידים" צו בעווענען, ניכטס נור אין מיטעל, אינד דיעזעס מיטעל איז דיא העראנ-בילדונג צויעקעסער ראכטיג מיט הילפע דעם געמינדע-מאני, מערקוויירדיג היעביא איז, דאס עבען דער פערשידענער פאן קאלאמא, ווא בע-מאנטליך די הילל ראכטיגער איז, דיעזעס אום-שפריכע דעם דער לאוועיאנשי, דאס דיא ערריכטיג עבענפאללס ארויף דראנט, דיא פערזאמלונג איינער ראכטיגער-שילע שאן יעצט אין בערא-טוונג געצאנען ווערדען מיסטען, דאס שטאטמט פיר דען געמינדע-מאני הייער נאר קיינען קאמפ-הערפאר, מערקוויירדיג אינד אינטערעסאנט אום

יעדאך דיא ענטשטעהונגען-געשיכטע דעם יידישען נארמאלשול-פאנרעס און נאליציען, וואפאן מאן ביא אום ביזהער ניכטס וואוסען, דער באבער בעראטשער דער געמינדע-מאניעס נאך איבער דיעזען פאנר פאלגענדיען אויפשוילום: "שאן האיער זאנען דער צווייטע נאב דען בעפעלה אין נאלי-ציען פיר דיא יידישע וועגנר נארמאל-שולען צו גיירדיגען, די דיעזעס זענען ווארדע דען ווען איינע בעזאנדרע שטייער אייפערלענט, דיא אלס צושלאג צו דען אייביגען ווערען-שטייערן איינע-האבען אונד אן דיא קאנערליכען קאסטען אבע-פיהרט ווארדע, נון ווארדע געלד-מיטעל אונד שולען וואהל דא, ניכט אבער אויך קינדער, וועל-כע דיעזע נייען שולען בעווענען זאלטען, דא דיא עלטערן דיא קינדער ניכט אן דיא שולען שקען וואלטען, זיא ווארדען הייער מיט געלד אינד געפענגען בעשטראפט, דאך ערווילדעטען דיא לעבער דיעזע הארטען שטראפען, בעפאר זיא איהרע קינדער און איינע אפגעטליכע שילע זענען זאלטען, ענדליך האבען זיך דיא עלטערן מיט דען לעהרערן אום געהיימען "פערשטע-דינט", איין לעהרער איז "פאם אינטערריכטען" געווען נאך ניע רייך געווען, דאסמאל נאב עס אבער אין גאליציען, די לעהרער, דיא היין ווארדען אלליין עבען נור פאם ניכט-אנטפער-טען, דיא עלטערן צאהלטען געמליך דען לעהרערן איינע בעשיטטע מיסטע פאן יעדעס שול-פליכטיגען קינדער, דאמיט זיא "אין איינע צור-די-קען", ווען דיא קינדער דיא שולע ניכט בעווענען, דאס וואר פיר דיא נארמאל-שול-לעהרער אין "קאלערנעס צייטאלטער", אינד דיעזערס בון צום יארהר 1806, ענדליך ווארדע דער שווינדעל נאר צו יארהר בעשריבען, דיא רעגירונג איז ווען ערפיהר דאס מרייבען דער זיבערען לעהרער אין נאליציען, וועלכע אום דעם שול-פאנרע פאן גע-האלט פירט, אונטערריכטען פאן צאנען, און דעם האלשען ווען היינענען אין נאך האנערען געהאלט פיר דאס "ניכט-אונטערריכטען" עס וואר-דע איינע אונטערריכטען-פאמיליאן נאך נאליציען ענטזענערען, דיעזע קאמפסיאן ערשטאטעטע דער רעגירונג אום בערייכט אב, דאס דיא ווע-שען נארמאל-שולען אין נאליציען נאנין לעער שטעהען, דא דיעזעלבען פאן קיינעם אייביגען קינדער בעוועט ווערדען, אויף בעפעלה דער רע-גירונג ווארדע דען מרייבליכען לעהרער ווע-געקאמט, דיא שולען היינענען פיר אלע צייטען געשלאסען, אלליין דיא ווען מיסטען פאנאט-דעם דיא איהנען איינמאל אייפערלענטע שיל-שטייער ווישער איינצאהלען, וואס מיט דיעזען געלדערען געשעהן? זיא ווארדען ציר ערנענענע

פאלליעטאן.

מערקוויירדיגע פעהעלטיגען.

(84 מע פארשטעצונג)

אבער וואס ברויכט איר נאך סעה צו וויסען? (זאנט בעראטין אן ווער פערצוויילונג) ארויפגע-אום לעאס קענר אונד מינע וואסערען - אום נאנטע ווילליקן שפריכער זעט דיעזע וואסערען ניכט געבאלט אום זאנען ווא, עס וויא ניכט וואן שיישען ווא סך וועניגסאמען נור נאך פיר איינען איינבערליק, זאנען ווא ארויפגען אום וואהל לעאס קינד, אבער ניכט פאן סך, ניכט ס'יין קינד, און ניכט איהר אפער, און דאס וואר, שא-שער קלינגט ווא שאן, איר אום עס יעצט פרישטבאר, אלס לעאס סך פערלאסען האט, וואוסען איר ניכט, דאס איז שוואננער אום, אונד דאך, ווען איר דיא איהר אונד שאנע פאן ארויפגען אלטער זענענען, אז שטיסט אונד אללעס אן גענויא איבעראין - אן וואס וואל איר זינע דעם אונליקליכען מעכען זאנען - ווילליאם, ווארום הא-בען ווא סך יעצט קיין וואס דאפאן גענואס פיר-הער, עס פאר דיעזע אונליקליכען לעבע צו ארויפגען איינזעטען אום, ווער זענען עס זעצט, ווען ווא סך דיא פארט נאכט אום איבעריאכט העסען: דייענע לעא לעכס, דאס וואס איינע סאכטער, דאס בוש ניכט פער-לאסען, און בוש ניכט אום איינאום, ווארום האבען איר סך דיא קינדע דעם לויקעס צוויקענאלטען, בון דיא ניכט ווארדע, ווערע איהנע, ווען דיא אבזוכליך איר דיעזע שטונדע געווארעט, אום איהרען בליק אן דעם שטייער צו ווירדען, פאן וועלכעס איין וואס פאן איהנען נאך פאר

איינעס מאנאט סך אונד ווא בעוואהרט האבען ווירדע, וואהרליך, מאן מיסטע גלייכע, דאס נור דער מאפאן ויין בואהאפט טריקשעס פיעלע מיט דען מענשען טרייבטו-מיסטע עס דען אן ווייסע טריקשען, דאס איר מינע לעא נור אין דער אונליקליכען לעבע צו מינע איינענען סאב, סער פיערען קאנטען: זאל דאס מינע שפראכע פיר יע-נעס בערבענען ויין, דאס איר פאר 19 יארהען איין יונגעס אינערטארעט, אונדווערעס מערען פערפיהרען, - שפריכער ווא ווילליאם, זינד ווא דער סאפאן זעלבסט, אדער האט ווא דיא פארוועג צו מינער שפראכענדיען רושען אויסצוהוועלשן

בעסערע פיינדן! (ערווערעט ווילליאם) איר שווארע אן איהנען צו, דאס איר עיסם פאר דיא ווא-בען דיעזעס געהיימטע ערפארען האבען, איר בעאילשע סך, זיא אפצוויקען, אום עס איהנען נאך רעכטשייטע ענט-דעקען צו קאנטען, איר וואוסען וואהל, דאס מיין אקעל איינע סרוואן פאן יעדערער נעבור געווייאפטע האט-סע, ער וואר אבער צוויקאאלטער אונד פארריכטיג, אונד איר וואוסען ניכטס ווישער, אלס דאס מינע סא-טע פאן איינעם עיסעסן מאנעט איינע סאכטער האט

הויסטען, וואס אום הייער צו סוף, נאך ניע בון איר אן ראשלאך דאנעשטארנען, אלס יעצט! איהרע אונ-ליעכט סך, וועניגסאמען גלויבע איר ווא דיא מוסטער ווייס עס, נאכאל איר נון דאס טרין איהרעס קינדעס געבאנען, זאל איר צו מינער לעא היינליק אונד מינע עיסעס לעבע ווערדען געווען? ווא שווינדע עס דא אין מינעס געהורן, איר בון צום וואהניגניגווערדען, - ווילליאם! אלס מינע מוסטער שטאב, דא וואר איר

נאך איר יונגער קנאבע, איר זאח ווא סאדס ליענען, איר זאח ווא בעראטען - אינד הענאך שטעכט אן סך אייסער ווען געדאנקע, ווען זיא דאך ניכט געשטאר-בען ווערען דער דאך איינע סאנען סאנעס ווערער נאך הויזע קאסטען ווערען, זא שייסטער איינעס מענשען אויך דיא האפאנונג דער אונטערליכעס ענטזענען - וואס איר אבער נור דאמיט זאנען ווילל? - זיא, הויסט, ווען עס זיך גענאך געווייסטעללען ווירדע, דאס אדער, ענע ניכט ס'יין ע סאכטער אום?

הא! הא! פערצוהייען זיא, ביא איהרעס שטייער דיעזען זיא סוף לאכען, אונד ווען לעא דיעזעס מערען פאן איינע אונדערן מאנעט העסען, ווירדען זיא דיעזע אן הייזאכער? צויעסע לעכטען זיא מיט דער מוסטער אונד דאנן מיט איהרעס קינדע - אין דעם פארזאנען אלליין ליענט שאן ווא נאכטע בלוט-שאנדע! - דיא אונליק-ליכע לעא, וואס ווירדע דען דאצו זאנען, דאס איהר שטייער געליכטער, איר דען זיא נאך הייסע פאליטיש-יער עקעס, זיך איר איהרע יונגע סאכטער פערליכע וויל ער פערליכעס דיא מוסטער שאן פיר צו אלס פיערען! סאפאן אונד שייפעל דער ווא זינד! ווער שפריכט

דען דאפאן, דאס איר ארויפגען נאך הייראשען מאכטע, אונד זעלבסט ווען נאר אויך איהרע מוסטער איינע אן דיעזע ווערען, ווען איר נור וויסטען אויף וועלכע וויזע איר סך יעצט פאן ארויפגען לארויפגען קאנטען!

ווער ווייס, אב ארויפגען לעבע צו איהנען דיא איינעפליכע ווארדע דעם געליכטען צום ליעב-האבער אויס? פערליכעס בערוהם איהרע לעבע נור אויף איינעם געהיימטשאללען אונדווערדען צו דער נא-